

projectvoorstel

**VERSLAVINGSPREVENTIE
MAROKKKAANSE
GEZINNEN**

Amsterdam, juli 1993

KMAN/DeRegenboog

93/42

Inhoud

	pagina
1	Inleiding
	2
2	Probleemanalyse
	3
2.1	Inleiding
	3
2.2	Druggebruik onder Marokkaanse jongeren
	3
2.3	Criminaliteit van Marokkaanse jongeren
	4
2.4	Voorlichting over druggebruik
	5
3	Doelen, doelgroepen en preventiemateriaal
	7
3.1	Doelen en doelgroepen
	7
3.2	Het realiseren van de doelen van het project
	8
4	Uitgangspunten voor de communicatiestrategie van het project
	10
4.1	Hoofdpijnen communicatiestrategie
	10
4.2	Uitgangspunten informatieoverdracht
	10
4.2.1	Uitgangspunten van de werkwijze
	11
4.2.2	Uitgangspunten voor de hulpmiddelen
	11
4.3	Gedrags- en attitudeverandering
	12
4.3.1	Ouders
	12
4.3.2	Jongeren
	12
4.3.3	Kinderen
	13
4.4	Communicatieroutes
	13
4.4.1	Van project naar intermediaire kaders v.v.
	13
4.4.2	Van project naar ouders v.v.
	14
4.4.3	Van project naar kinderen en jongeren v.v.
	15
5	Fasering en projectorganisatie
	16
5.1	Fasering van het project
	16
	- 1 Voorbereidingsfase
	16
	- 2 Ontwikkelfase
	18
	- 3 Experimentele fase
	19
	- 4 Fase van landelijke verbreding
	19
5.2	De locatie van het experiment
	19
5.3	Project-organisatie
	20
5.3.1	Projectmedewerkers
	20
5.3.2	Projectstructuur
	20
6	Evaluatie
	22
6.1	Effectevaluatie
	22
6.2	Evaluatie communicatiestrategie
	23

Als bijlage: totaalbegroting

1

Inleiding

Het Komitee Marokkaanse Arbeiders in Nederland (KMAN) en de Stichting de Regenboog te Amsterdam hebben in mei 1992 een globaal plan opgesteld voor een project criminaliteits- en drugspreventie onder jongeren van Marokkaanse afkomst.

Dit project is uniek in de zin dat het een initiatief betreft dat voortkomt uit de Marokkaanse gemeenschap zelf. Bovendien zal deze gemeenschap ook centraal staan in de uitvoering van het project. Daardoor heeft het project een belangrijke emanciperende waarde.

Het project is gericht op preventie van verslaving en daarmee samenhangende vormen van risicogedrag onder Marokkaanse jongeren. De meest directe samenhang bestaat in dit opzicht met crimineel gedrag.

Het project draagt in eerste instantie een sterk experimenteel karakter:

- Er dient materiaal met betrekking tot verslavingspreventie te worden ontwikkeld dat aansluit bij de Marokkaanse taal en cultuur.
- Er dient een werkwijze te worden ontwikkeld die er op gericht is de ontwikkelde materialen zo effectief mogelijk in te zetten in de Marokkaanse gemeenschap.

Nadat het materiaal en de werkwijze zijn uitgetest en geëvalueerd in een deel van Amsterdam zal invoering op landelijke schaal plaatsvinden.

Het project kent een looptijd van drie jaar.

De afdeling MGZ van de Gemeente Amsterdam heeft een subsidie van f 13.000,00 toegekend om het globale plan van het KMAN en de Regenboog verder uit te werken¹. Deze uitwerking heeft geresulteerd in de onderhavige projectopzet, die uit de volgende onderdelen bestaat:

- Een beschrijving van de huidige situatie onder Marokkaanse jongeren en hun ouders en de **ontvankelijkheid** van deze doelgroepen voor informatie die gericht is op attitude- en gedragsverandering. Ten behoeve hiervan is een korte inventarisatie van relevante literatuur gemaakt, is enig cijfermateriaal verzameld en zijn enkele interviews gehouden met deskundigen op het gebied van preventie van druggebruik en voorlichting aan allochtone groeperingen. Deze analyse wordt in hoofdstuk 2 gegeven.
- In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de **doelen en de doelgroepen** van het project en wordt aangegeven hoe de doelen zullen worden gerealiseerd.
- In hoofdstuk 4 worden de uitgangspunten voor de **communicatiestrategie** uiteengezet, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen de hoofdlijnen van de communicatiestrategie en de uitgangspunten bij de informatieoverdracht. De communicatieroutes zijn in dit hoofdstuk per doelgroep aangegeven.
- In hoofdstuk 5 komen de **fasering** van het project en de projectorganisatie aan de orde. Uit deze fasering blijkt dat na het uitvoeren van een experiment in een deel van Amsterdam een evaluatie plaatsvindt op grond waarvan de gebruikte materialen en de gehanteerde werkwijze bijgesteld kunnen worden alvorens tot landelijke invoering wordt overgegaan.
- In hoofdstuk 6 wordt globaal aangegeven op welke wijze het al dan niet behalen van de beoogde doelstellingen wordt **geëvalueerd** (effectevaluatie), en in hoeverre de gehanteerde communicatiestrategie voldoet.

Bijlage I bevat de begroting van het project.

¹ In de brief waarin deze subsidie is toegekend, wordt een aantal voorwaarden gesteld waaraan de uitgewerkte projectopzet dient te voldoen. Deze voorwaarden zijn terug te vinden in de verschillende onderdelen waaruit de projectopzet bestaat.

2.1 Inleiding

In de publiciteit en in allerlei beleidsnotities wordt al enige jaren aangegeven dat Marokkaanse jongeren relatief gezien vaker verdacht worden van deelname aan veel voorkomende criminaliteit dan andere jongeren. Meer recent zijn er ook signalen dat relatief veel Marokkaanse jongeren drugs gebruiken.

Op deze thema's wordt in dit hoofdstuk kort ingegaan, zonder aandacht te besteden aan de eventuele relatie tussen druggebruik en criminaliteit. In recent onderzoek naar het economische gedrag van regelmatige opiaatgebruikers wordt ervan uitgegaan dat druggebruik en criminaliteit nevengeschiedte symptomen met een gemeenschappelijke oorzaak zijn².

In het kader van dit projectvoorstel wordt druggebruik beschouwd als een vorm van ongewenst gedrag die door middel van een preventieve aanpak dient te worden tegengegaan. Daarnaast zal door het project ook aandacht worden besteed aan vormen van gedrag die een samenhang vertonen met verslaving, met als belangrijkste veel voorkomende criminaliteit.

2.2 Druggebruik onder Marokkaanse jongeren

Er is weinig cijfermateriaal voorhanden over de omvang van het druggebruik onder Marokkaanse jongeren. Voor wat betreft de Amsterdamse situatie biedt de Amsterdamse Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst (GG & GD)³ enig inzicht. Het gaat hierbij om gegevens over problematische gebruikers aan wie methadon verstrekt wordt, en om een groep die (nog) niet zo verslaafd is dat zij methadon nodig hebben, maar in de toekomst wel ernstig verslaafd kan raken. Over het algemeen stelt men vast dat de groep Marokkaanse druggebruikers in omvang toeneemt.

- De GG & GD verstrekt via haar artsen op politiebureaus methadon, namelijk aan (gedetineerde) drugverslaafden. Hier blijkt sprake van een toename van de methadonverstrekking aan Marokkanen met 45% t.o.v. 1991 (absoluut van 125 in 1991 naar 181 in 1992). Dit tegenover een stijging van 15% onder de totale populatie methadoncliënten op politiebureaus. De GG & GD geeft aan dat hierbij meerdere oorzaken van belang zijn: een actiever opsporingsbeleid van de politie, een toename van druggebruikers en een toename van criminaliteit onder druggebruikers.
- Verder krijgt de GG & GD te maken met een groep van 529 cliënten die een beroep op hulp van haar drugsafdeling deden maar geen methadon behoeften (de z.g. nulcontacten). Deze groep is (nog) niet ernstig verslaafd maar zij gebruikt wel allerlei drugs. Binnen deze groep is een 'zeer belangrijk deel van Marokkaanse origine', namelijk 106. De GG & GD vindt dat de gemiddelde leeftijd van deze groep hoog is (27,6 jaar), terwijl er wel vrij veel Marokkaanse jong volwassenen gezien werden. Maatschappelijk is deze cliëntgroep belangrijk in verband met de niet onaanzienlijke hoeveelheid criminaliteit die aan hun druggebruik verbonden is.
- Naast de aanzienlijke toename van het aantal Marokkaanse gebruikers - 120% over vier kalenderjaren - is volgens de GG & GD vooral de leeftijdsontwikkeling onder deze groep een slecht teken. Opmerkelijk is dat de gemiddelde leeftijd van de groep Marokkaanse cliënten laag blijft (29,0 jaar) omdat er een behoorlijke verdunning met jongere cliënten optreedt. De GG & GD acht dit, ook gezien het grote aantal jonge nulcontacten, alarmerend. 'Er is sprake van een onrustige epidemie. Er is veel beweging. Deze zou verklaard kunnen worden door 2 factoren, namelijk het uit zicht verdwijnen van bekende oudere Marokkanen (bijv. door uitwijzing naar Marokko), en door een grote aanwas van nieuwe cliënten.

² M. Grapendaal, Ed. Leuw, J.M. Nelen, De economie van het drugsbestaan: criminaliteit als expressie van levensstijl en loopbaan, 1991 WODC.

³ Uit het jaarverslag 1992 van de drugsafdeling van de GG & GD; deel 1: 'een inhoudelijke beschrijving van de drugs-epidemie', en deel 2: 'Verrichtingscijfers'.

In het jaarverslag 1991 werd nog gesproken over het mogelijk bestaan van een 'drugscompetentie' onder Marokkaanse gebruikers (door het tijdig wisselen van gebruik zou men zich langere tijd bezig kunnen houden met experimenteel gebruik zonder echt verslaafd te worden). Het GG & GD jaarverslag 1992 is echter pessimistischer: "Het lijkt er inmiddels op dat velen na jaren van experimenteel gebruik toch in de criteria van echte afhankelijkheid gaan vallen. De lange duur van deze ontwikkeling verklaart de relatief hoge leeftijd van deze 'jonge' Marokkaanse gebruikers. Een en ander impliceert wel dat er mogelijk nog een groot reservoir van nieuwe Marokkaanse gebruikers is, bij wie de komende jaren de verslaving duidelijk zal worden."

Verder concludeert de GG en GD dat er veel verschil bestaat tussen de Marokkaanse cliënten en haar overige doelgroepen. Met name gaat het hier om een verschil in houding. Het creëren van een sfeer van vertrouwelijkheid is met deze groep moeilijk. Het contact met Marokkaanse gebruikers vindt hoofdzakelijk plaats op het politiebureau. Het bereik van de vrijwillige hulpverlening van de GG & GD in vergelijking tot de hulpverlening op het politiebureau ligt lager dan bij alle overige deelpopulaties gebruikers. **Specifieke hulpverlening** is volgens de GG & GD aangewezen.

In het laatste hoofdstuk van het jaarverslag wordt speciale aandacht gegeven aan Marokkaanse gebruikers. Aangegeven wordt dat onderzocht moet worden of het een haalbare optie is om de eigen milieus bij de hulpverlening te betrekken: "Wellicht is het mogelijk om de Marokkaanse gemeenschap bij de hulpverlening te betrekken. Dit zou bijvoorbeeld kunnen gebeuren door op individueel niveau een ondersteunende relatie met de sleutelfiguren uit deze gemeenschap aan te gaan. Het groeiende probleem onder de relatief jonge Marokkaanse gebruikers vraagt om een meersporenbeleid, zowel curatief als preventief. Er dient een draagvlak gevonden te worden zowel binnen de eigen cultuur als binnen de Nederlandse samenleving. Er zullen concrete creatieve ideeën ontwikkeld moeten worden over hoe ouders het gezag over hun kinderen teruggegeven kan worden".

Het Jellinekcentrum in Amsterdam signaleert eveneens dat het aantal harddrugsverslaafden voor het eerst sinds jaren weer toeneemt. Het Jellinekcentrum heeft nu een plan uitgewerkt voor speciale hulpverlening voor Marokkaanse heroïnegebruikers die zij beschouwt als een van de grootste risicogroepen⁴.

Een Marokkaanse veldwerker van de drugshulpverleningsinstelling de Regenboog constateert eveneens een toename in de afgelopen jaren van het aantal jonge verslaafden van Marokkaanse herkomst. Het gaat naar schatting om een groep van enkele honderden jongens, waarvan zich enkele tientallen in de echte hard-drugs-scene zouden ophouden.

Zowel de informatie van de Amsterdamse GG & GD, de signaleringen van het Jellinekcentrum, als de ervaringsgegevens van een veldwerker duiden op een toenemende problematiek omtrent druggebruik door Marokkaanse jongeren.

2.3 Criminaliteit van Marokkaanse jongeren

Over deelname aan criminaliteit door Marokkaanse jongeren zijn alleen enkele landelijke cijfers bekend. Voor de Amsterdamse situatie zijn geen gegevens voorhanden.

In een landelijk onderzoek⁵ wordt ingegaan op de officieel geregistreerde contacten van jongeren uit verschillende etnische groepen met Justitie. Volgens dit onderzoek is 34% van de Marokkaanse jongeren⁶ tussen 12 en 18 jaar in 1988 tenminste eenmaal in aanraking met justitie geweest. Dat is een groot aantal in vergelijking met andere etnische groepen (Turken: 22%, Surinamers: 23% en Nederlanders: 15%).

⁴ Jaarverslag Jellinekcentrum Amsterdam 1991.

⁵ M. Junger, W. Polder, Delinquent gedrag bij jongeren uit etnische minderheden: achtergronden, WODC 1991.

⁶ In dit onderzoek zijn alleen jongens belicht, omdat criminaliteit bij meisjes nauwelijks voorkomt.

Onlangs presenteerde topambtenaren van binnenlandse zaken, sociale zaken, verkeer en waterstaat en Vrom een rapport over criminaliteit in de vier grote steden. Hieruit blijkt dat van alle jongeren tussen de 12 en 17 jaar die in 1990 werden aangehouden ongeveer 70% allochtoon was. Hierbij gaat het vooral om Marokkaanse jongeren, die voornamelijk worden aangehouden op verdenking van diefstal uit en van auto's en inbraak⁷.

Ook andere onderzoeken en ervaringsgegevens van bijvoorbeeld politiefunctionarissen duiden op een relatief hoge deelname van Marokkaanse jongeren aan criminaliteit. Over de precieze omvang daarvan bestaat geen overeenstemming.

In Amsterdam en in verschillende andere steden zijn reeds specifieke projecten gestart of in voorbereiding voor preventie ten behoeve van deze groep.

2.4 Voorlichting over druggebruik

Het druggebruik door Marokkaanse jongeren en de deelname aan criminaliteit baart zorgen. Een specifieke aanpak voor deze groep is noodzakelijk om een toename van problemen in de toekomst te voorkomen. Gezien het feit dat de Marokkaanse cultuur een groepscultuur is, waar sterke gezinsbanden een rol spelen, dient de benadering van gezinnen een belangrijk onderdeel van deze aanpak te zijn.

Gegeven de informatie- en kennisachterstand van Marokkaanse gezinnen (jongeren zowel als ouders) is het gebruik van specifiek op deze groep gericht materiaal noodzakelijk. Dat is destemee van belang vanwege taal- en cultuurbarrières en vanwege het feit dat de verslavingsproblematiek een taboe is binnen de Marokkaanse samenleving.

Preventie bestaat uit een combinatie van maatregelen die moeten worden getroffen om tot probleemoplossing te komen. Voorlichting is vaak een eerste onderdeel: Voor de verandering van (attitude of) gedrag dienen mensen geïnformeerd te zijn en kennis te hebben over de achtergronden daarvan, de gevaren en de mogelijke alternatieven.

In de Beleidsnota '93 van het KMAN wordt aangegeven dat Marokkaanse ouders vaak de kennis van en de aansluiting met de Nederlandse maatschappij, die nodig is om de jongeren te kunnen helpen, missen⁸. Bovendien stelt men vast dat over onderwerpen als drugs (maar ook over aids) weinig kennis bestaat en dat deze tot nu toe vrijwel onbespreekbaar gebleken zijn binnen de mediterrane cultuur.

In dit projectvoorstel staat **voorlichting aan Marokkaanse gezinnen** dan ook voorop als **eerste fase naar attitudeverandering en vervolgens gedragsverandering**. Indirect is de voorlichting (inhoud, methodiek en werkwijze) dus niet alleen gericht op informatie-overdracht, maar ook op het vergroten van de ontvankelijkheid van de doelgroep voor informatie, advies en discussie m.b.t. de verandering van het gedrag en de attitude van de doelgroep. Bij de Marokkaanse gemeenschap is de 'persoonlijkheid' van de voorlichter(s) van extra grote invloed op de ontvankelijkheid van de doelgroep. In de hoofdstukken 3 en 4 wordt hier nader op ingegaan.

In de praktijk is er tot dusverre bijzonder weinig ervaring met verslavingsvoorlichting ten behoeve van Marokkaanse jongeren. Uit informatie van het Nederlands Instituut voor Alkohol en Drugs (NIAD), de stichting Gezondheidsvoorlichting en Opvoeding (GVO) en het Bureau Gezondheidszorg Buitenlanders (BGB) wordt duidelijk dat er in Nederland geen projecten voor verslavingsvoorlichting bestaan die zich specifiek op deze groep richten.

Er is ook geen specifiek materiaal voor verslavingspreventie voor Marokkaanse jongeren beschikbaar, zodat gebruik gemaakt wordt van algemeen materiaal. Ook bestaan er geen specifieke methoden voor de toepassing van dat materiaal.

⁷ Bron: Het Parool 11 juni 1993.

⁸ Beleidsnota '93, KMAN, pagina 67.

Ten aanzien van preventie van criminaliteit bestaat er een vergelijkbare situatie. In 1992 is in opdracht van de gemeente Amsterdam een verkennend onderzoek verricht naar de mogelijkheden voor voorlichting ter voorkoming van probleemgedrag bij Marokkaanse jongens⁹. Belangrijke conclusies van dit onderzoek zijn dat het bestaande voorlichtingsmateriaal te beperkt en te weinig specifiek is. Bovendien concludeert men dat er bij Marokkaanse ouders en jongeren behoefte bestaat aan informatie en voorlichting ter voorkoming van probleemgedrag en criminaliteit.

Aangezien specifiek materiaal ontbreekt, dient dit ontwikkeld te worden. Bovendien moet er een werkwijze ontwikkeld worden om -met gebruikmaking van deze middelen- tot een aan de Marokkaanse gemeenschap aangepaste informatieoverdracht over verslaving en het voorkomen daarvan te komen. In de genoemde Beleidsnota '93 van het KMAN wordt gewezen op het belang van netwerkontwikkeling en de inschakeling van Marokkaanse zelforganisaties bij de oplossing van problemen van jongeren. De eigen gemeenschap moet op haar verantwoordelijkheden worden aangesproken en worden ingeschakeld¹⁰. Bij het project zullen Marokkaanse intermediaire kaders dan ook een belangrijke rol spelen.

In diverse rapportages over criminaliteit en drugsverslaving worden vaak oplossingen aangedragen in de sfeer van dwingende maatregelen. Het GG & GD jaarverslag 1992 spreekt over niet vrijblijvende hulpverlening met drangelementen, gecombineerd met trajectbegeleiding. Het bovengenoemde rapport van topambtenaren van diverse ministeries geeft tevens aan dat jongeren die in aanraking komen met de politie moeten worden verplicht deel te nemen aan speciale projecten voor criminaliteitspreventie. Het project van het KMAN en De Regenboog keurt deze z.g. harde dwingende aanpak niet af, daar deze voor een aantal groepen momenteel het enige alternatief biedt. De harde aanpak dient echter te worden aangevuld met maatregelen gericht op preventie binnen de gemeenschap/het gezin om de instroom van nieuwe probleemjongeren te voorkomen.

⁹ Voorlichting ter voorkoming van probleemgedrag bij Marokkaanse jongens, mw. J.T.A.E. Gooskens, juni 1992. Verslag van een verkennend onderzoek in opdracht van de gemeente Amsterdam, afdeling Voorlichting en Externe Betrekkingen.

¹⁰ Zie ook F. Bovenkerk, Hedendaags kwaad, criminologische opstellen, 1992, Amsterdam.

3

Doelen, doelgroepen en preventiemateriaal

3.1 Doelen en doelgroepen

Naar aanleiding van de bestaande problematiek zoals deze in hoofdstuk 2 is weergegeven, worden met dit project volgende doelstellingen beoogd:

- 1 Het vestigen van **aandacht** op het probleem van drugverslaving onder Marokkaanse jongeren.
- 2 Het **bespreekbaar maken** van deze problematiek binnen Marokkaanse gezinnen en beïnvloeding van de **attitude** ten opzichte van verslaving.
- 3 Het leveren van een bijdrage aan het **tegengaan van verslaving en daarmee samenhangende vormen van risico-gedrag zoals veel voorkomende criminaliteit** onder deze jongeren (preventie).
- 4 Het leveren van een bijdrage aan het **bevorderen van maatschappelijk geaccepteerd gedrag** onder deze jongeren. Het toekomstperspectief van jongeren zal worden bevorderd, dat wil onder andere zeggen stimuleren van het volgen van een opleiding.

De methodieken die overwegend centraal staan bij het bereiken van bovenstaande doelstellingen zijn:

- ad 1: een campagne om de aandacht te vragen van de doelgroep.
- ad 2: persoonlijke benadering van de doelgroep via de intermediaire kaders.
- ad 3 + 4: Een combinatie van persoonlijke benadering, doorverwijzing/bemiddeling, en opvoedingsondersteuning vanuit de intermediaire kaders.

(zie hoofdstuk 5 voor de te volgen communicatiestrategie)

Binnen het project worden **drie doelgroepen** onderscheiden:

- 1 **Marokkaanse ouders** (waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen vaders en moeders) als doelgroep voor de aandachtsvestiging en het bespreekbaar maken van de problematiek. Door opvoedingsondersteuning wordt daarna ouders de mogelijkheid geboden om invloed uit te oefenen op risicovol gedrag van hun kinderen.
- 2 **Marokkaanse kinderen tot en met 12 jaar**, als doelgroep voor het tegengaan van risico-gedrag (en het bevorderen van maatschappelijk geaccepteerd gedrag).
- 3 **Marokkaanse jongeren van 13 tot 18 jaar** (de nadruk moet hier gelegd worden op de jongens) eveneens als doelgroep voor het tegengaan van risico-gedrag en het bevorderen van maatschappelijk geaccepteerd gedrag.

Het onderscheid dat wordt gemaakt in de doelgroepen kinderen en jongeren is gebaseerd op de verschillende ontwikkelingsstadia waarin deze groepen zich bevinden.

Tot ca. 12 jaar (de leeftijd waarop men naar de middelbare school gaat) bevinden kinderen zich in een **pre-experimentele fase**. In deze fase is het risico op criminaliteit en het gebruik van verslavende middelen nog niet groot. De preventieve aanpak is t.a.v. deze doelgroep met name gericht op een aantal houdingsaspecten. De invloed van ouders en andere opvoeders staat centraal in de benadering.

In de **puberteit** (vanaf ca. 13 jaar) neemt dit risico toe doordat jongeren enerzijds meer behoefte hebben aan experimenteren, en (met name jongens) 'rebelser' gedrag gaan vertonen. Anderzijds neemt het risico toe doordat het aanbod (= aanbod van -kleine- criminele activiteiten, en verslavende middelen) groter wordt. Een en ander versterkt elkaar, waarbij tevens de invloed en de druk vanuit de groep jongeren waarin men verkeert aanzienlijk groter wordt. Bij Marokkaanse jongeren speelt hierbij vaak het 'macho-image' dat men wil uitstralen nog een versterkende rol. De preventieve aanpak t.a.v. de jongeren is gericht op een combinatie van houding en gedrag waarbij duidelijker rekening gehouden wordt met de identiteitsontwikkeling van de jongeren. Behalve de invloed van de ouders en andere opvoeders staat hierbij de invloed van de 'groep' en het gedrag en de houding van jongeren t.a.v. deze groep centraal.

3.2 Het realiseren van de doelen van het project

De belangrijkste doelstelling van het project is het bereiken van gedragsverandering bij Marokkaanse jongeren: het problematisch druggebruik moet worden voorkomen.

Om dit te kunnen bereiken moet informatie aan de doelgroepen worden overgedragen. Dit gebeurt in dit project door middel van:

- voorlichting/informatieoverdracht
- opvoedingsondersteuning.

Het ontwikkelde materiaal, 'de boodschap', moet bij de doelgroep van het project terecht komen.

Hierbij staat een persoonsgerichte benadering centraal: de persoon en de sociale verbanden waarin deze functioneert worden centraal gesteld en aangegrepen. Er wordt nadrukkelijk aansluiting gezocht bij de verbanden waarin Marokkaanse gezinnen functioneren.

Bij de informatieoverdracht wordt het Marokkaanse kader ingeschakeld. Er zal een beroep gedaan worden op belangrijke sleutelpersonen binnen de Marokkaanse gemeenschap. Immers, aangezien deze personen het vertrouwen genieten is men geneigd van hen eerder iets aan te nemen.

De sleutelpersonen worden als **intermediair kader** ingeschakeld.

Om informatie en opvoedingsondersteuning te kunnen geven zijn hulpmiddelen (materialen) nodig.

Gezien het feit dat preventiematerialen een methodiek op het terrein van druggebruik voor deze specifieke doelgroepen ontbreekt, zal er nieuw materiaal ontwikkeld worden. Het materiaal moet aansluiten bij de sociale, culturele en religieuze achtergrond van de Marokkaanse gemeenschap en georiënteerd zijn op de Nederlandse situatie.

Het materiaal heeft betrekking op verschillende vormen van gedrag:

- Het (problematische) **gebruik** van verslavende middelen zoals soft-drugs (bijvoorbeeld hasj), hard-drugs (bijvoorbeeld heroïne en cocaïne) en pillen.
- **gedrag** dat een samenhang vertoont met verslaving, namelijk veel voorkomende criminaliteit. Hierbij speelt opvoedingsondersteuning een belangrijke rol: ouders moet inzicht gegeven worden in de mogelijkheden (en onmogelijkheden) van de opvoeding om bepaald gedrag te stimuleren of juist te voorkomen in de context van de Nederlandse maatschappij.
- Daarnaast zal informatie gegeven worden over **andere vormen van gedrag** zoals gokken en eventuele gevolgen van druggebruik zoals aids.

Al het **preventiemateriaal** is opgebouwd uit **vier stappen**. Deze vier stappen komen zowel in de te ontwikkelen geluidscassettes als in de video's naar voren in de volgorde zoals hieronder beschreven.

Het preventiemateriaal is erop gericht dat de doelgroep **zelf** de eigen problematiek formuleert en oplost. Het preventiemateriaal draagt dus 'slechts' vragen en activiteiten aan. De doelgroep zelf formuleert de oplossingen.

De 4 stappen van het preventiemateriaal zijn:

- 1 Bewustwording van de problematiek van de combinatie van puberteit en de specifieke problemen van Marokkaanse jongeren in Nederland (identiteitsproblemen, toekomstperspectief, problemen thuis, problemen omtrent religie)
Bijvoorbeeld: identiteitscrisis bespreekbaar maken en hanteerbaar maken; problemen thuis bespreekbaar maken en hanteerbaar maken
- 2 Bewustwording van de wijze waarop jongeren deze problemen het hoofd trachten te bieden door vluchtgedrag, zoals druggebruik, gokken, alcoholgebruik, etc.
Bijvoorbeeld: motieven voor druggebruik en gokken analyseren; inzicht in de eigen omgang met onlustgevoelens vergroten.
- 3 Bewustwording van de problemen die door dit vluchtgedrag veroorzaakt worden.
Bijvoorbeeld: kennis van drugs en hun werking op lange termijn; voor- en nadelen balans van druggebruik leren maken; inzicht in verslavingsprocessen geven.
- 4 Bewustwording van de mogelijkheden om keuzes te maken die op lange termijn geen nadelige gevolgen hebben. Het kiezen van alternatief positief gedrag in plaats van risicogedrag.
Bijvoorbeeld: zelf leren kiezen ondanks groepsdruk; keuzemogelijkheden leren; alternatieven leren ontdekken (sport, cultuuruitingen, etc.)

De stappen 1 t/m 3 zijn vooral gericht op **attitudeverandering**. Stap 4 heeft vooral **gedragsverandering** als oogmerk.

De stappen 1 t/m 3 zijn vooral gericht op **attitudeverandering**. Stap 4 heeft vooral **gedragsverandering** als oogmerk.

Het materiaal voor **ouders** (vaders en moeders) doorloopt dezelfde stappen, maar heeft nog een **extra stap**. Deze extra stap 5 gaat over het communiceren met hun kinderen over het gedrag van de kinderen op een constructieve manier.

Bijvoorbeeld: regels stellen in samenspraak; openheid in de bespreking van risicogedrag; rolmodel; ouders als informatiebron voor hun kinderen; manieren van confronteren.

Er is gekozen voor een benadering waarbij **behalve aan verslaving** ook aandacht wordt besteed aan andere hieraan **gerelateerde vormen van probleemgedrag** omdat dit overeenkomt met de vraagstelling van de doelgroep zelf, en noodzakelijk is om opvoedingsondersteuning gericht op probleemgedrag in het algemeen te kunnen bieden. In het geval van specifieke hulpverleningsvragen zal worden doorverwezen naar geeignende instanties. Hiertoe zal een inventarisatie worden gemaakt.

De drugshulpverlening begint zich in ieder geval steeds meer in te richten om aan de hulpvragen van Marokkaanse druggebruikers tegemoet te komen. De GG & GD Amsterdam concludeert in haar jaarverslag 1992 dat er echter nog steeds aan de opvang en hulpverlening van nieuwe Nederlandse gebruikers minder problemen verbonden zijn dan het geval is bij Marokkaanse gebruikers. Nieuwe Nederlandse cliënten passen goed in bestaande drugshulpvoorzieningen, Marokkanen niet.

Uitgangspunten voor de communicatiestrategie van het project

4.1 Hoofdpijnen communicatiestrategie

Gelet op de in hoofdstuk 3 vermelde doelstellingen van het project wordt gekozen voor een gecombineerde strategie:

- Een van de doelstellingen van het project is het vestigen van aandacht op het druggebruik onder Marokkaanse jongeren.
Door middel van een grote publiciteitsactie kan dit onderwerp onder de aandacht gebracht worden van de Marokkaanse gemeenschap, waarna problemen bespreekbaar kunnen worden gemaakt. Bij de vorm van de actie kan gedacht worden aan de inschakeling van bekende Marokkaanse sleutelfiguren (vergelijk het anti-roken spotje in Spanje van Johan Cruyff) of aan gebruik van muziek (RAI voor de toekomst) of andere culturele uitingen. Een precieze invulling hiervan is in de eerste project-fase aan de orde.
- Daarnaast wordt gekozen voor een strategie waarin de doelgroepen op een directe wijze in de eigen omgeving worden benaderd via vertrouwenspersonen, de intermediaire kaders. Dit gelet op de doelstellingen van het project die attitude- en gedragsverandering (tegengaan risicogedrag en bevorderen maatschappelijk geaccepteerd gedrag) centraal stellen.
Dit vereist de nodige deskundigheid van de intermediaire kaders die de doelgroep zullen gaan benaderen. Deskundigheidsbevordering bij deze intermediaire kaders is derhalve een belangrijk element in dit project.
Bij de benadering van de doelgroepen door deze kaders is zowel het geven van informatie over verslaving en verslavingsgedrag, als opvoedingsondersteuning van belang.

4.2 Uitgangspunten informatieoverdracht

In hoofdstuk 2 is aangegeven dat er geen specifieke projecten voor verslavingsvoorlichting aan Marokkaanse jongeren bestaan.

Wel is op verschillende plaatsen beleid ontwikkeld ten aanzien van de algemene voorlichting aan allochtone groepen. De afdeling voorlichting van de gemeente Amsterdam en het Bureau Gezondheidszorg Buitenlanders dat gezondheidsvoorlichting aan allochtone groepen verzorgt, hebben ervaring met voorlichting aan allochtonen. Deze instanties hebben kennis over de algemene uitgangspunten bij voorlichting aan allochtonen.

Daarnaast is er in verschillende steden incidenteel ervaring opgedaan met voorlichting over verslaving aan Marokkaanse jongeren gegeven. Zo heeft de Eindhovense Stichting Dynamo bijvoorbeeld in samenwerking met het Brabants Ondersteuningsinstituut Zorg pogingen ondernomen om Marokkaanse ouders te betrekken bij de preventie ten aanzien van verslavingsproblematiek van hun kinderen. Men slaagde er echter onvoldoende in om met ouders in contact te komen; kaderontwikkeling wordt van belang geacht om dit wel te bereiken¹¹. Bovendien stelt men vast dat het van groot belang is rekening te houden met de rol en de functie van religie en dat het aanbeveling verdient imams bij voorlichtingsbijeenkomsten te betrekken. Het Eindhovense project is niet verder doorgezet, maar Dynamo heeft wel enkele specifieke voorlichtingsavonden voor Marokkaanse jongeren georganiseerd. Dit soort bijeenkomsten is ook in Amsterdam georganiseerd. De Stichting de Regenboog heeft proefvoorlichting gegeven aan jongeren via Marokkaanse jongerenorganisaties.

Aan de hand van algemene ervaringen met voorlichting aan allochtone groepen en specifieke ervaringen bij incidentele voorlichting over verslaving aan Marokkaanse jongeren, kan een aantal uitgangspunten bij het geven van voorlichting worden geformuleerd. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt in:

- werkwijze
- te ontwikkelen hulpmiddelen.

¹¹ Who Cares?, Dynamo Eindhoven en Brabants ondersteuningsinstituut Zorg Tilburg, april 1992.

De ervaring (bijvoorbeeld van Dynamo) wijst uit dat voorlichting alleen niet voldoende is om gedrags- en attitudeverandering binnen de Marokkaanse gemeenschap te bewerkstelligen. Alvorens echter te kunnen werken aan gedrags- en attitudeverandering dient de Marokkaanse gemeenschap op kennisniveau te worden 'bijgespijkerd'. Kennisvergroting (middels voorlichting/informatie-overdracht) is de eerste stap naar attitudeverandering. Vandaar dat het KMAN/Regenboogproject uitgaat van een combinatie van informatie-overdracht, persoonlijke benadering en opvoedingsondersteuning.

4.2.1 Uitgangspunten van de werkwijze

- Doelgerichtheid en maatwerk.
Informatie moet doelgericht worden verstrekt en zoveel mogelijk worden afgestemd op de doelgroep. Er is een aparte benadering van de verschillende sub-doelgroepen noodzakelijk. Personen die veel contacten met de doelgroepen hebben (bijvoorbeeld jongerenwerkers, leraren, actieve leden van zelforganisaties) moeten al in een vroeg stadium bij de voorbereidingen betrokken worden.
- Gebruik maken van de media-mix.
Om ervoor te zorgen dat er een grote groep mensen wordt bereikt worden verschillende vormen van media ingeschakeld, te weten migranten televisie, (eigen) lokale radio en 'huis aan huis'-bladen.
- Inschakelen van intermediairs uit de eigen groep.
Benadering van het eigen contacten-netwerk is van belang, mensen uit de eigen gemeenschap moeten bij de informatie-overdracht betrokken worden om problemen beter bespreekbaar te maken.
- Aansluiting bij bestaande structuren.
Bij alle activiteiten wordt gestreefd naar aansluiting bij bestaande structuren, bijvoorbeeld op stadsdeelniveau.
- Informatie moet bij de mensen gebracht worden.
Het is van belang om de informatie te geven op plaatsen waar mensen regelmatig komen (vindplaatsen), bijvoorbeeld op school, in de moskee, in een jongerencentrum en in coffeeshops.
- Eigen taal.
Er moeten mogelijkheden zijn om informatie te geven in de eigen taal.

4.2.2 Uitgangspunten voor de hulpmiddelen

- Belangrijke elementen van het materiaal zijn: waardenverheldering, leren keuzes maken, omgaan met groepsdruk, opbouwen van zelfwaardering en kennisvergroting¹².
- Diversiteit materiaal.
In verband met een zo groot mogelijk bereik moeten verschillende vormen van materiaal als hulpmiddel worden ingezet (bijv. beeldmateriaal/video's, posters en ander schriftelijk materiaal). Vooral video's zijn een geschikt medium om overdracht van informatie aan allochtone groepen te ondersteunen.
- Twee-taligheid.
Indien gekozen wordt voor schriftelijk materiaal, dient naast de moedertaal het Nederlands gehanteerd te worden. Een Marokkaans vertegenwoordiger van de Stichting Dialoog (visuele communicatie) te Amsterdam wijst in dit verband echter tevens op het belang van Nederlands-talig materiaal. Wanneer dit materiaal door de juiste personen wordt aangeboden of aanbevolen (bijv. de imam) kan het materiaal een dubbelfunctie hebben. Niet alleen worden ouders geïnformeerd, maar doordat de kinderen het materiaal vaak moeten vertalen wordt tevens de communicatie over het onderwerp binnen het gezin gestimuleerd.
- Herkenbaarheid.
Het materiaal moet bij de leefwereld van jongeren aansluiten en herkenbaar zijn, bijvoorbeeld een video die in de eigen stad is opgenomen en die handelt over Marokkaanse jongeren.

¹² Zie ook: W.R. Buisman, J.C. van der Stel (red.), Drugspreventie, achtergronden, praktijk en toekomst, 1992.

- Bieden van perspectief.
Preventie moet gekoppeld worden aan het bieden van een toekomstperspectief voor jongeren. Verval tot druggebruik heeft in veel gevallen te maken met verveling en het ontbreken van een toekomstperspectief. Dit toekomstperspectief heeft met name betrekking op scholing en werk.
- Opvoedingsondersteuning.
Naast informatie-overdracht is opvoedingsondersteuning van belang. Aan ouders zullen opvoedingsalternatieven en de consequenties van bepaalde keuzen worden duidelijk gemaakt.
- Informatie moet niet alleen gericht zijn op het benadrukken van de nadelen van het ongewenste gedrag. Uit een onderzoek naar voorlichting over vandalisme blijkt bijvoorbeeld dat zonder nadrukkelijke aandacht voor positief gewenst gedrag, het effect van voorlichting op het gedrag zeer gering is¹³. In het benadrukken van positief gedrag kan ook aangehaakt worden bij criminologische theorieën, en met name bij de sociale controle-theorie van Hirschi. Deze gaat er kort gezegd vanuit dat naarmate de bindingen van personen met de samenleving sterker zijn, de neiging om niet geaccepteerd gedrag te vertonen geringer wordt.

Gezien de afwezigheid van specifiek materiaal voor Marokkaanse jongeren en ook het ontbreken van een methodiek om dat materiaal te laten gebruiken heeft het project een duidelijke ontwikkel-functie. Bij deze ontwikkeling zullen de hier genoemde uitgangspunten als leidraad gehanteerd worden.

4.3 Gedrags- en attitudeverandering

4.3.1 Ouders

Ouders horen veel negatieve geluiden over de ontwikkeling van Marokkaanse jongeren. Veel van deze jongeren zouden crimineel en verslaafd zijn lijkt het soms wel in de media. Zo geeft bijvoorbeeld het Marokkaans oudercomité Zeeburg (MOC) aan dat deze geluiden een zekere angst creëren bij ouders. Zij verliezen het vertrouwen in hun kinderen waardoor argwaan en achterdocht naar de kinderen de overhand neemt. Dit gebrek aan vertrouwen leidt vaak tot maatregelen die in de ogen van de ouders de risico's beperken (weinig zakgeld, verbieden van contacten met bepaalde andere jongeren, etc.).

De strategie t.a.v. ouders is in de eerste plaats gericht op het terugwinnen van een zekere mate van zelfvertrouwen. Ouders kunnen echter alleen hun kinderen goed opvoeden als zij ook op de hoogte zijn van de situatie waarin hun kinderen opgroeien. Vaak wordt het beeld dat ouders van deze situatie hebben overheerst door risicofactoren (zoals drugs en criminaliteit). De informatie zal gericht zijn op de situatie van jongeren op school, in hun vrije tijd, etc. Hierbij zullen de gezichtspunten van die jongeren zelf een rol spelen. Doel van deze informatie is ouders meer inzicht te geven in de leefwijze van jongeren en de factoren die van invloed zijn op de keuzes die jongeren maken. Meer inzicht in deze situatie geeft ouders de mogelijkheid om met hun kinderen te communiceren.

Communicatie tussen ouders en jongeren is essentieel voor een gezonde opvoedingssituatie. Religie zal binnen de gebruikte methodiek steeds parallel een rol spelen. Dit omdat religie voor ouders een belangrijke rol speelt in hun visie op opvoeden en het dagelijkse leven. Imams/moskeeën worden hierbij betrokken.

4.3.2 Jongeren

Volgens het verslag van de GG en GD bestaat de problematiek van Marokkaanse jongeren vooral uit ontworteling en sociale marginalisatie. Het project kan de jongeren uiteraard geen concreet toekomstperspectief bieden. Wel kan worden duidelijk gemaakt dat toekomstperspectieven afhankelijk zijn van het maken van keuzes. Gedragsverandering bij jongeren is niet te bewerkstelligen met een negatieve benadering (verbieden van drugsgebruik of alleen wijzen op de gevaren). Jongeren zijn over het algemeen wel op de hoogte van verslavende middelen. XTC, coke, etc. zijn een steeds normaler

¹³ Zie 'Vernielt voorlichting vandalisme?', Een onderzoek naar de effectiviteit van klassikale voorlichting over vandalisme op het vernielgedrag van leerlingen uit het voortgezet onderwijs, M.J. Humbert, Universiteit Twente, maart 1990.

verschijnsel in de huidige leefwereld van jongeren (m.n. binnen de uitgaanswereld). De basis van gedragsverandering ligt dan ook veel meer in de uitwisseling van informatie, ervaring en gezichtspunten.

Vanuit het project ligt de nadruk op het maken van keuzes: keuzes over opleiding en/of werk, maar vooral ook keuzes in de 'groep' m.b.t. gebruik van verslavende middelen of het meedoen aan criminele activiteiten.

Hierbij wordt gebruikt gemaakt van een combinatie van voorlichting met 'geslaagde' Marokkanen (bijvoorbeeld uit de sportwereld, muziek, etc.) en individuele benadering door kaders van het project en intermediairs.

4.3.3 Kinderen

Ten aanzien van kinderen staan met name een aantal houdingsaspecten centraal. Het verschil met de aanpak t.a.v. jongeren is in dit geval de daadwerkelijke bekendheid in de praktijk met verslavende middelen en criminele activiteiten.

4.4 Communicatieroutes

Bij dit project kan een aantal verschillende communicatieroutes worden onderscheiden, waarvan de belangrijkste zijn:

- van project naar intermediaire kaders v.v.
- van project naar ouders v.v.
- van project naar jongeren v.v.
- van intermediaire kaders naar ouders en jongeren v.v.

Deze laatste route wordt niet apart besproken maar is steeds een onderdeel van de eerste drie.

4.4.1 Van project naar intermediaire kaders v.v.

De medewerking van de in hoofdstuk 3 genoemde intermediaire kaders is van essentieel belang voor de uitvoering van het experiment.

Om een optimale medewerking van deze intermediaire kaders te verkrijgen, zullen de volgende communicatiemiddelen worden ingezet:

- een Nieuwsbrief om de intermediaire kaders te informeren over de voortgang van het experiment en andere relevante ontwikkelingen die zich in het kader van het totale project voordoen;
- periodieke bijeenkomsten voor informatie-uitwisseling tussen projectorganisatie en de intermediaire kaders; via deze bijeenkomsten kan ook de communicatie van de intermediaire kaders richting project gestalte worden gegeven; de ervaringen van de betrokkenen zijn waardevol voor de verdere invulling van het experiment en het project als geheel.

Daarnaast zal vanuit het project deskundigheidsbevordering worden verzorgd. Deze is erop gericht de intermediaire kaders toe te rusten voor het zelfstandig geven van informatie aan de doelgroepen (zie par 5.1 onder 'ontwikkelfase': 'deskundigheidsbevordering').

De intermediairs worden betrokken bij de verschillende projectfasen. Uiteindelijk is het de bedoeling dat zij met het te ontwikkelen materiaal zelfstandig kunnen werken naar de drie verschillende doelgroepen. Zij richten zich zowel op groepen als op individuen (ouders en jongeren) en zullen gebruik maken van de volgende communicatiemiddelen:

- informatiebijeenkomsten met gebruik making van het in het kader van het project te ontwikkelen materiaal;
- persoonlijke gesprekken.

De rol van de intermediaire kaders komt ook aan de orde bij de communicatieroutes project - ouders en project - jongeren.

De intermediaire kaders zullen worden ingezet waar met name het contact met de doelgroep aan de orde is. Voor het welslagen van het project is het van belang dat zij een goede schakel vormen tussen het project en de doelgroep.

De intermediaire kaders signaleren vooral ontwikkelingen binnen de doelgroep die van belang zijn voor de projectorganisatie. Verder hebben de kaders als belangrijkste taak om vanuit het contact met de doelgroep ideeën en suggesties aan te dragen voor mogelijke vervolgvactiteiten en m.b.t. de noodzakelijkheid van een aanvullend aanbod vanuit de diverse plaatselijke en buurtgerichte organisaties.

Het welslagen van het project is met name afhankelijk van de **vertrouwenspositie** die de kaders binnen (een deel van) de gemeenschap weten te verwerven. Binnen de eerste periode zullen de kaders met name aan deze vertrouwenspositie werken.

Ook persoonlijk contact speelt hierin een belangrijke (zo niet essentiële) rol.

4.4.2 Van project naar ouders v.v.

In hoofdstuk 3 is aangegeven dat ouders invloed uit kunnen oefenen op het risicogedrag van hun kinderen als:

- de aandacht van de ouders wordt gevestigd op de problematiek van verslaving en daarmee samenhangende vormen van gedrag;
- deze problematiek bespreekbaar wordt gemaakt;
- opvoedingsondersteuning aan ouders wordt geboden.

Voor elke van deze punten wordt de communicatiestrategie nader uitgewerkt.

De **aandachtsvestiging** zal gebeuren via algemene informatie. Bij het begin van het project zullen de lokale (Marokkaanse) radio- en televisiezenders als communicatiemiddelen zullen worden ingezet. Ook in de loop van het project zal via deze middelen aandacht voor het experiment worden gevraagd.

Bij het **bespreekbaar maken** van de problematiek zal onderscheid gemaakt worden in de benadering van Marokkaanse vaders en moeders. Dit in verband met het feit dat een aantal moeders vooral op het gezin gericht is en weinig contacten daarbuiten heeft. De volgende communicatiemiddelen zullen worden ingezet:

- groepsbijeenkomsten apart voor vaders en moeders, waarbij getracht wordt een discussie op gang te brengen; bij de keuze van de lokaties zal aangesloten worden bij de plaatsen die door Marokkaanse vaders en moeders worden bezocht (bijvoorbeeld de moskee, de talencursus, het confectieproject, enz.);
- audio-visueel materiaal, zoals een te produceren video en cassettes;
- ondersteunende brochures;
- handleidingen voor intermediaire kaders.

Bij **opvoedingsondersteuning** staan groepsbijeenkomsten en een procesmatige benadering centraal. Er zullen thema-middagen of -avonden worden georganiseerd waarbij aandacht wordt besteed aan negatief en aan positief gedrag van jongeren en de sturende rol van ouders daarin. Gezien het belang van een procesmatige benadering zullen jaarlijks minimaal vier van dergelijke bijeenkomsten worden georganiseerd. Ook hierbij zal de te produceren video voor ouders een belangrijke plaats innemen. Bij de opvoedingsondersteuning worden intermediairs ingeschakeld. Welke intermediairs het meest geschikt zijn hangt onder andere af van de mogelijkheden ter plekke. Er zal zoveel mogelijk gekozen worden voor inschakeling van zelforganisaties. Bij de keuze voor de inschakeling van zelforganisaties zal nadrukkelijk aandacht geschonken moeten worden aan deskundigheidsbevordering en training. Bij de bijeenkomsten voor opvoedingsondersteuning kunnen door ouders individuele vragen opgeworpen worden. Het project moet voorzien in een reactie, waarbij gerichte doorverwijzing de meest voor de hand liggende is.

De informatiestroom die door het project naar ouders wordt verzonden, wordt steeds beïnvloed door de informatie die het project van ouders ontvangt. Er moet via de themabijeenkomsten een wisselwerking tot stand komen.

4.4.3 Van project naar kinderen en jongeren v.v.

De doelgroep jongeren is in twee categorieën onderscheiden:

- kinderen tot en met 12 jaar
- jongeren van 13 tot 18 jaar.

Het voornaamste doel van het project t.a.v. beide categorieën is gedragsbeïnvloeding. Als communicatieconcept geldt een procesmatige aanpak en gerichte informatie die aansluit bij de doelgroep.

(Vrijwel) alle kinderen tot en met 12 jaar gaan naar school, die daarmee een goede vindplaats is. Dit project richt zich specifiek op de Marokkaanse bevolkingsgroep. Daarom zal de informatieverstrekking geen onderdeel kunnen zijn van de reguliere lessen waar alle leerlingen aan mee doen, maar zal in OETC-lessen aandacht aan deze problematiek moeten worden geschonken. Marokkaanse/Arabische OETC leerkrachten kunnen dan als intermediair benut worden.

Daarnaast bezoeken veel Marokkaanse kinderen in deze leeftijdscategorie de moskee of zelforganisaties om deel te nemen aan koran- of taallessen. Deze vormen eveneens belangrijke vindplaatsen. Het belangrijkste communicatiemiddel dat op deze plaatsen zal worden ingezet is een video.

Na vertoning zullen de onderwerpen die in deze video aan de orde worden gesteld gedurende het schooljaar thematisch in de lessen worden ingebouwd, bij voorkeur maandelijks. Op deze wijze wordt voorkomen dat het bij incidentele activiteiten blijft.

Jongeren van 13 tot 18 jaar zijn minder gemakkelijk te bereiken. Een gedeelte ervan gaat immers niet naar school.

Bij de benadering van jongeren uit deze leeftijdscategorie moet vindplaatsgericht te werk worden gegaan. Naast scholen valt te denken aan sportscholen, sportkantines, jongerencentra, buurthuizen en zelfs coffeeshops.

Het communicatieconcept voor deze groep kent twee bouwstenen: een groepsgerichte benadering (gericht op aandacht vestigen en op gedragsverandering) gecombineerd met een individuele benadering (vooral gericht op gedragsverandering). Aangrijpingspunt in de benadering van deze jongeren zal ook het videomateriaal zijn.

Bij de groepsgerichte benadering is het mogelijk om aan te sluiten bij activiteiten van bestaande instellingen, bijvoorbeeld een jongerencentrum (organiseren van een thema-avond afgesloten door het optreden van een muziekgroep). Maar ook het opzetten van eigen activiteiten is mogelijk, bijvoorbeeld een voetbalcompetitie die als invalshoek wordt benut voor voorlichting. Hierin zullen in de beginfasen keuzen moeten worden gemaakt.

groep spelen intermediairs een grote rol. Zij dienen over vaardigheden te beschikken om een gesprek op gang te brengen en worden daarin zo nodig gesteund.

5.1 Fasering van het project

Het project zal starten in (een deel van) Amsterdam. Het materiaal wordt daar ontwikkeld in samenspraak met de zelforganisaties en andere relevante organisaties.

Na evaluatie en eventuele tussentijdse aanpassingen zal het project landelijk verbreed worden.

In het project kunnen 4 fasen worden onderscheiden:

- 1 Voorbereidingsfase
- 2 Ontwikkelfase
- 3 Experimentele fase
- 4 Fase van landelijke verbreding

De projectfasen zullen per aangegeven doelgroep worden gehanteerd. Daar het project in eerste instantie zal starten met de doelgroep ouders zullen de fasen per doelgroep elkaar deels overlappen.

(D.w.z. dat bijvoorbeeld de experimentele fase t.a.v. de doelgroep ouders al zal starten als de voorbereidingsfase t.a.v. de doelgroep jongeren en kinderen nog loopt)

Deze overlap zal waarschijnlijk ca. 3 a 4 maanden betreffen.

De motivatie die aan deze gefaseerde start per doelgroep ten grondslag ligt is de volgende:

- Er wordt momenteel vanuit gegaan dat de begroting bij aanvang van het project nog niet volledig gedekt is. Dit betekent dat het niet mogelijk is om al alle geplande personeelsleden bij aanvang van het project in september 1993 aan te nemen.
- Tevens valt te verwachten dat de start van het project veel extra werk met zich mee zal brengen waar het gaat om de projectorganisatie, het opbouwen van het netwerk, het motiveren en 'voorlichten' van kaders, etc. De opgebouwde ervaring en de reeds ontstane netwerken rondom de doelgroep ouders kunnen vervolgens tot een snellere start van het project t.a.v. de andere doelgroepen leiden.
- De werkdruk voor zowel de werkers als de intermediairekaders zal met name groot zijn op het moment dat er aan een nieuwe fase wordt begonnen en de voorafgaande wordt afgesloten. Wanneer afsluiting en aanvang van fasen t.a.v. de 3 verschillende doelgroepen samenvallen betekent dit dat het project op deze tijden een extra grote druk legt op de medewerkers. Door gespreid te starten zal ook de werkdruk worden gespreid.

Fase 1: Voorbereidingsfase

Deze fase neemt 9 maanden in beslag en er staan drie zaken centraal:

a Inventarisatie

Het bestaande algemene materiaal op het gebied van verslavings- en criminaliteitspreventie moet worden geïnventariseerd (Voor zover dat bestaat kan goed materiaal vertaald worden in het Arabisch en het Berber).

b Contacten leggen met organisaties/personen (draagvlakverwerving)

Bij het preventieproject worden zoveel mogelijk bestaande instellingen en intermediaire kaders ingeschakeld.

Uit een oriënterend gesprek met een vertegenwoordiger van de Stedelijke Marokkaanse Raad (SMR) blijkt dat deze raad positief staat ten opzichte van het project. Wel wordt gewezen op het gevaar van een overbelasting van Marokkaanse kaders. Op deze kaders wordt ook bij andere projecten een beroep gedaan (bijvoorbeeld in Amsterdam-West bij het project Nieuwe Perspectieven voor Jongeren op Achterstand). Een goede afstemming van de keuze met betrekking tot de delen van Amsterdam waar het project zal starten is daarom van groot belang. In eerste instantie zal het kader van het KMAN een voortrekkersrol kunnen vervullen bij de draagvlakverwerving onder Marokkaanse kaders. Van hieruit zullen verbindingen gelegd worden naar andere organisaties.

Het project zal worden gestart met de doelgroep ouders. Zoals gezegd wordt hierin een onderscheid gemaakt tussen vaders en moeders. Met name de bereikbaarheid van deze twee groepen is zeer verschillend.

Concreet hebben momenteel **5 Marokkaanse oudercomitees** (aangesloten bij de Stedelijke Marokkaanse Raad) toegezegd hun medewerking te zullen verlenen aan het project. Tevens zullen een aantal Marokkaanse koffiehuisen worden betrokken bij het project. Vanuit het KMAN bestaan reeds contacten met deze **koffiehuisen**, en er bestaat de mogelijkheid om hier bijeenkomsten te houden i.s.m. de eigenaren. Daar met name via koffiehuisen en oudercomites de vaders bereikt worden zal er een specifiek gericht programma komen om de moeders te bereiken. Hieraan wordt medewerking verleend door de Marokkaanse Vrouwenvereniging en **radio Saout El Mohajir**¹⁴. Vooral radio is in dit verband een uitstekend medium omdat voor veel vrouwen de radio alsmede de onderlinge communicatie belangrijke informatiebronnen zijn.

Verder heeft het KMAN contact met een aantal OETC-leerkrachten, Marokkaanse jongerenwerkers/preventiewerkers, en met personen die actief zijn binnen diverse moskeeën in Amsterdam.

Bij de voorbereidende activiteiten voor dit project hebben verder velen aangegeven hun medewerking aan de informatieoverdracht te willen geven. Hoewel nu nog geen volledig overzicht gegeven kan worden van het in te zetten kader, kan wel worden aangegeven welke lokale Marokkaanse zelforganisaties belangrijk voor het project zijn:

- actieve kaderleden van het KMAN
- deelnemers aan Marokkaanse buurtraden en de Stedelijke Marokkaanse Raad
- personen actief binnen de moskee, inclusief de imam
- OETC-leerkrachten
- leden van oudercommissies
- medewerkers van zelforganisaties die actief zijn voor kinderen
- Marokkaanse werkers van organisaties in de buurten.

Daarnaast zijn er allerlei andere intermediairs die bij dit project zullen worden ingeschakeld, zoals:

- Scholen aangezien dat een belangrijke vindplaats is: (vrijwel) alle leerplichtige jongeren gaan naar school. Bovendien biedt het op vele scholen bestaande schoolgezondheidsbeleid goede mogelijkheden voor samenhangende informatieverstrekking op de terreinen die het project bestrijkt.
- Het jongerenwerk omdat dit vaak wordt benut door jongeren die tot de risico-groep behoren en omdat men daar actief is op het gebied van voorlichting op diverse terreinen.
- De bureaus Gezondheids Voorlichting en Opvoeding (GVO). Er bestaat bij de bureaus GVO materiaal dat o.a. gericht is op verslavingsvoorlichting aan kinderen. In een latere fase van het project zal bekeken kunnen worden of dit materiaal bewerkt kan worden t.b.v. Marokkaanse kinderen (en uiteraard of bewerking wel noodzakelijk is).
- In samenwerking met, en gebruik makende van de methodiek van het Maarifa-project van het Amsterdams Centrum Buitenlanders (voorlichting aan vaders over scholingsmogelijkheden, werkgelegenheid, etc.) zal tevens heel praktische informatie worden gegeven m.b.t. de toekomstperspectieven die er voor jongeren zijn. Daar dit project zich echter ook nog in een voorbereidende fase bevindt kunnen concrete afspraken pas in een later stadium worden gemaakt.

¹⁴ Saout El Mouhajir moet wel nog bekijken in welke mate zij binnen de bestaande zendtijd aandacht kunnen besteden aan het project. Een en ander is ook afhankelijk van de hoeveelheid zendtijd die in 1993/1994 ter beschikking wordt gesteld.

c Inventarisatie van de concrete uitgangssituatie

Ter voorbereiding van de ontwikkelfase zal gedurende een periode van 2 maanden nader worden bkeken wat de concrete uitgangssituatie van de doelgroep ouders is omtrent kennis van verslaving en criminaliteit, beeldvorming, vragen en behoeften. Hiertoe zal een groep Marokkaanse werkers, kaderleden en ouders onder begeleiding van een marketingdeskundige¹⁵ in een sessie van ca. 10 bijeenkomsten nader ingaan op de situatie van de doelgroep. Aan de hand van deze resultaten zal tevens al een nadere concretisering plaatsvinden van de communicatiestrategie waarbij specifiek rekening gehouden kan worden met de mogelijkheden van de doelgroep waarmee in de eerste fase van het project concreet in de praktijk gewerkt gaat worden.

(De onderdelen a en b van deze fase zijn reeds uitgevoerd. Met onderdeel c zal in september 1993 worden gestart)

Fase 2: Ontwikkelfase

Aangezien het bestaande materiaal qua inhoud en benadering veelal niet aansluit bij de Marokkaanse doelgroep zal nieuw materiaal ontwikkeld worden.

Bij de ontwikkeling van het materiaal zal samenwerking gezocht worden met op dit gebied deskundige instellingen. Vanuit het project zullen contacten worden gelegd met projecten en organisaties in andere Europese landen ten behoeve van uitwisseling van ervaringen, kennis en informatie. Het project zal hierbij gebruik maken van het netwerk van verschillende Marokkaanse organisaties in Europa waar ook het KMAN deel van uit maakt. In eerste instantie zal er vooral samenwerking worden gezocht met België (Brussel).

Tijdens de ontwikkeling van het materiaal zal constant worden geëvalueerd of het materiaal optimaal bruikbaar en toepasbaar is. Belangrijkste aandachtspunt bij deze test op de kwaliteit, is de appreciatie ervan door de verschillende doelgroepen. De ervaringen bij pre-views zullen worden meegenomen in de verdere ontwikkeling. De Marokkaanse oudercomitees spelen hierin een centrale rol samen met de kaders van het KMAN. Zij zullen direct betrokken worden bij zowel de vorm en inhoud van het materiaal en de tussentijdse evaluaties van het materiaal.

- Deskundigheidsbevordering.

De Marokkaanse intermediaire kaders moeten uiteindelijk zelfstandig met het te ontwikkelen materiaal en de methodiek kunnen werken. Deskundigheidsbevordering van deze kaders is dus van essentieel belang.

Er wordt een begeleidingsstructuur opgezet voor het Marokkaanse kader en er worden trainingen gegeven. De inhoud van deze trainingen heeft globaal betrekking op het aanleren van:

- vaardigheden die van belang zijn voor verandering van gedrags- en houdingsaspecten gebruik makende van het te ontwikkelen materiaal.
- methodieken voor informatie-overdracht/voorlichting,

De inhoud van de trainingen heeft concreet betrekking op de vaardigheden die noodzakelijk zijn om met de doelgroep de 4 stappen ('bewustwordingsfasen') te kunnen doorlopen zoals aangegeven in par 3.2.

- Ontwikkeling publiciteitscampagne.

Binnen het project wordt, in nauwe samenspraak met het KMAN en de Regenboog, een campagne ontwikkeld waarmee de aandacht op de problematiek van verslaving gericht wordt en deze problematiek bespreekbaar gemaakt. Lokale media staan hierin centraal.

¹⁵ Bureau M + W Mensenwerk uit Maastricht

Fase 3: Experimentele fase

Deze fase neemt 12 tot 15 maanden in beslag en er staan twee onderdelen centraal:

- De uitvoering van het project in Amsterdam.
Het experiment wordt in Amsterdam gestart: het in de eerste fase ontwikkelde materiaal wordt in de tweede fase uitgezet bij instellingen die meewerken (het draagvlak) en daartoe getraind zijn. De opgezette publiciteitscampagne gaat van start (de grote tamtam) waardoor de aandacht op de problematiek wordt gevestigd.
Parallel daaraan wordt in 2 of 3 stadsdelen het ontwikkelde materiaal uitgezet bij het opgebouwde en inmiddels getrainde netwerk (de stille trom). In scholen, in jongerencentra, bij moskeeën, op plaatsen waar Marokkaanse vrouwen samenkomen, bij zelforganisaties, enz. gaat de voorlichting van start. Doel hiervan is de problematiek in eerste instantie bespreekbaar te maken (vergroten van kennis) om in een later stadium tot attitude- en gedragsverandering te komen.
Samenwerking met reeds bestaande initiatieven voor (Marokkaanse) jongeren wordt nagestreefd.
- De evaluatie van het experiment met het oog op landelijke verbreding.
Onderdeel van de tweede fase is de evaluatie van het experiment. Verbreding tot een landelijk project heeft pas zin als er goed materiaal en een goede methodiek voor de verspreiding daarvan is ontwikkeld.

Fase 4: Fase van landelijke verbreding

In deze fase vindt verbreding van het project plaats naar andere steden.

Deze fase neemt het laatste projectjaar in beslag.

Gedurende het verloop van het project zullen met andere Amsterdamse stadsdelen en met andere steden door het project contacten worden opgebouwd. Deze contacten dienen als basis voor de verdere verbreding van het project.

5.2 De locatie van het experiment

Ten aanzien van de keuze van de locatie van het project bestaan er, gegeven het feit dat het experiment in Amsterdam plaats vindt, vijf mogelijkheden onderzocht:

- Nieuw-west, met als stadsdelen Osdorp, Geuzenveld/Slotermeer en Slotervaart/Overtoomse Veld
- Oud-west, met als stadsdelen Westerpark, Oud-West (en eventueel Bos en Lommer en de Baarsjes)
- Oost, met als stadsdelen Zeeburg en Oost
- stadsdeel Noord.
- Stadsdeel De Pijp.

Factoren die bepalend zijn in de keuze van de locatie zijn onder andere:

- de omvang van de Marokkaanse bevolkingsgroep
- de omvang van de problematiek van Marokkaanse jongeren
- de aanwezigheid van een draagvlak voor het project
- de aanwezigheid van initiatieven om bij aan te sluiten
- de mate waarin Marokkaanse kaders reeds worden belast.

In dit stadium is nog geen definitieve keuze gemaakt voor de locatie. Op basis van de tot dusver verrichte inventarisatie ligt de keuze voor Nieuw-west niet voor de hand: hier draait al een aantal projecten die een beroep doen op de aanwezige Marokkaanse kaders. Nog een project zou deze kaders teveel belasten. Mogelijke overbelasting van het kader speelt tevens in Oud-West een rol.

Noord zou in principe redelijk geschikt zijn, doch de tegenstellingen die daar momenteel tussen diverse organisaties en personen bestaan m.b.t. een samenwerkingsproject rondom opvang en hulpverlening t.b.v. Marokkaanse jongeren is o.i. geen goede basis voor draagvlakverwerving en het aansluiten bij bestaande initiatieven.

In verband met de inventarisatie zijn gesprekken geopend met sleutelpersonen in stadsdeel Zeeburg. Een vertegenwoordiger van het stadsdeel geeft aan positief te staan ten opzichte van het project, mits bij bestaande initiatieven wordt aangesloten. Eén van de initiatieven waarmee in Zeeburg zou kunnen worden samengewerkt is een nieuw project van het ministerie van Justitie en de SMR waarbij eveneens gestreeft wordt naar inschakeling van Marokkaanse kaders bij preventie. In het aangrenzende stadsdeel Oost zal binnenkort het Maarifa-project van start gaan. Dit project is erop gericht Marokkaanse vaders meer te betrekken bij de schoolloopbaan en vrije-tijdsbesteding van hun kinderen. Ook hier liggen goede mogelijkheden voor samenwerking.

De Pijp heeft o.a. als voordeel dat er aangesloten kan worden bij Marokkaanse koffiehuisen, oudercomitees, etc. Vanuit het kader van het KMAN bestaan hier zeer goede contacten met Marokkaanse ouders en met intermediaire kaders.

Conclusie van de eerste inventarisatie is dat het zeker mogelijk is het experiment te starten in Amsterdam. In de voorbereidingsfase van het project moet deze inventarisatie verder worden uitgewerkt om tot een weloverwogen keuze te komen. Na de 'inventarisatie van de concrete uitgangssituatie' (zie par. 5.1, fase 1: onderdeel c) zal een definitieve keuze worden gemaakt over de locatie(s) waar het project van start zal gaan.

5.3 Project-organisatie

5.3.1 Projectmedewerkers

Het is een voorwaarde voor het slagen van het project dat de projectmedewerkers (zoveel mogelijk) vanuit de Marokkaanse gemeenschap worden aangetrokken.

De dagelijkse leiding over het project berust bij een coördinator met leidinggevende capaciteiten en een goede presentatie. Deze heeft als belangrijke functie het creëren van draagvlak voor het project en het mobiliseren van de intermediaire kaders.

Er wordt een voorlichtingsdeskundige aangesteld die deskundig is met betrekking tot het ontwikkelen van voorlichtingsmateriaal en de toepassing daarvan. Deze heeft als belangrijkste functie het mede-ontwikkelen van materiaal aan de hand van de in hoofdstuk 4 genoemde uitgangspunten.

Er worden twee projectmedewerkers aangesteld die als belangrijkste functie hebben het uitzetten van het materiaal bij zelforganisaties en andere instellingen, en het ondersteunen (trainen) van kaders bij hun activiteiten naar de doelgroep.

5.3.2 Projectstructuur

Er wordt door het KMAN en de Regenboog een samenwerkingsverband aangegaan waarbij de medewerkers op projectbasis worden aangesteld.

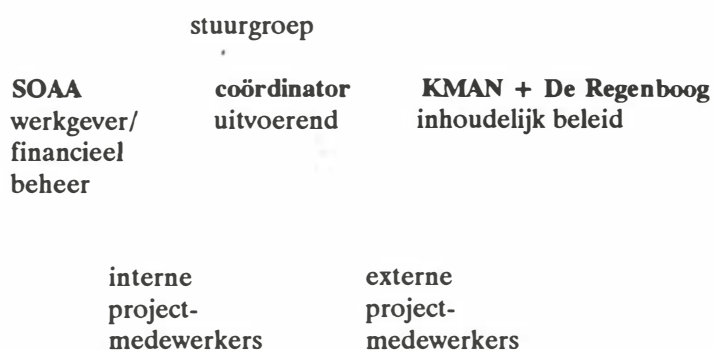
Het project wordt gehuisvest bij het KMAN. Er zal gezorgd worden voor een duidelijke scheiding van de taken van het project en die van het KMAN zelf.

Er wordt een begeleidingscommissie ingesteld. Deze begeleidingscommissie zal bestaan uit Marokkaanse sleutelfigu(u)r(en), vertegenwoordiger(s) van subsidiegevers en een externe deskundige (bijvoorbeeld SMR, voorlichting gemeente Amsterdam, MGZ gemeente Amsterdam, WVC, Justitie, zelforganisaties). Deze commissie adviseert met betrekking tot het project en het begeleidende evaluatie-onderzoek.

Een stuurgroep bestaande uit een vertegenwoordiger van het KMAN, een vertegenwoordiger van De Regenboog, de projectcoördinator en een vertegenwoordiger van de Stichting Ondersteuning Allochtonen Amsterdam (SOAA) zal in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor het inhoudelijk beleid (een vorm van 'dagelijks bestuur').

De SOAA heeft in deze stuurgroep een formele positie. Inhoudelijk zal de SOAA zich niet met het project bemoeien. Zij heeft echter zitting in de stuurgroep vanuit haar positie als werkgever en financieel beheerder¹⁶.

Begeleidingscommissie

¹⁶ De personeelsleden zullen in dienst komen van de SOAA. De SOAA zal behalve de personeelsadministratie ook de projectadministratie (incl. jaarrekeningen, accountantsverklaringen, etc.) verzorgen.

6 Evaluatie

Met het oog op de landelijke verbreiding van het project is het van belang dat de experimentele fase grondig wordt geëvalueerd.

Bij deze evaluatie dienen de volgende twee hoofdvragen centraal te staan:

- in hoeverre worden de beoogde doelstellingen bereikt (effectevaluatie);
- in hoeverre voldoet de gehanteerde communicatiestrategie.

Voor beide evaluatie-onderdelen wordt een globale uitwerking gegeven.

6.1 Effectevaluatie

De vraag in hoeverre de doelstellingen worden bereikt, moet per doelgroep worden nagegaan.

Voor wat betreft **ouders** gaat het om de volgende doelstellingen:

- het vestigen van aandacht op het probleem van verslaving en andere vormen van risico-gedrag onder jongeren;
- het bespreekbaar maken van deze problematiek binnen gezinnen.

Om na te gaan of deze doelstellingen zijn gehaald, dient via een voor- en nameting onder Marokkaanse ouders te worden vastgesteld of:

- het kennisniveau over de problematiek is toegenomen;
- de attitude ten aanzien van de problematiek is veranderd in die zin dat het taboe om de problematiek te bespreken is weggenomen;
- er binnen gezinnen meer over de problematiek wordt gesproken.

In de nameting dient vanzelfsprekend ook te worden nagegaan in hoeverre ouders op de hoogte zijn van het experiment, zodat ook het bereik van het project kan worden vastgesteld en in verband kan worden gebracht met de geconstateerde veranderingen.

Voor wat betreft de doelgroepen **kinderen** tot en met 12 jaar en **jongeren** van 13 tot en met 18 jaar gaat het om de volgende doelstellingen:

- het tegengaan van verslaving en daarmee samenhangende vormen van risicogedrag;
- het bevorderen van maatschappelijk geaccepteerd gedrag.

Binnen de experimentsduur van een jaar wordt het echter onwaarschijnlijk geacht om de in deze doelstellingen geformuleerde gedragsveranderingen te kunnen meten. Daarom dient via een voor- en nameting onder deze doelgroep te worden nagegaan of:

- de attitude ten aanzien van druggebruik en andere vormen van risicovol gedrag is veranderd, in die zin dat de geneigdheid tot deze vormen van gedrag is afgenomen;
- de attitude ten aanzien van maatschappelijke geaccepteerd gedrag is veranderd; bijvoorbeeld door te meten of er door de doelgroepen een groter belang wordt toegekend aan een afgemaakte schoolopleiding.

Evenals bij de doelgroep ouders geldt dat in de nameting onder kinderen en jongeren wordt nagegaan in hoeverre zij op de hoogte zijn van het project.

Overigens zal de wijze waarop attitudeverandering wordt gemeten voor kinderen en jongeren verschillend zijn. Er moet immers rekening worden gehouden met het feit dat kinderen en jongeren in een verschillende maatschappelijke positie verkeren.

Tenslotte dient te worden aangetekend dat de voormeting onder ouders, kinderen en jongeren tevens gebruikt kan worden om de inhoud van de communicatie naar deze verschillende doelgroepen af te stemmen op de geconstateerde problematiek.

6.2 Evaluatie communicatiestrategie

Zoals gezegd, staat in deze evaluatie de verandering van de gevolgde communicatiestrategie centraal.

In dit kader dienen onder meer de volgende vragen te worden beantwoord:

- hoe loopt de communicatie tussen projectleiding en intermediaire kaders?
- in welke mate heeft deskundigheidsbevordering van intermediaire kaders plaatsgevonden; heeft deze deskundigheidsbevordering geleid tot vergroting van vaardigheden die door intermediaire kaders in het kader van het experiment worden aangewend?
- welke activiteiten hebben de intermediaire kaders ondernomen; hoe zijn deze activiteiten verlopen; welke knelpunten deden zich voor?
- hoe wordt de bruikbaarheid van de gehanteerde voorlichtingsmiddelen beoordeeld?

Ten behoeve van deze evaluatie is het van belang dat tijdens het experiment nauwkeurig wordt bijgehouden wat voor activiteiten door projectleiding en intermediaire kaders worden ondernomen en dat aan het eind van het experiment de belangrijkste uitvoerders worden geïnterviewd.

